

Annemiek Harder, Erik Knorth & Tjalling Zandberg, *Residentiële jeugdzorg in beeld. Een overzichtsstudie naar de doelgroep, werkwijze en uitkomsten*. Amsterdam: SWP, 2006, ISBN-10: 90-6665-760-X, 189 blz., € 24,90.

In dit boek worden de actuele wetenschappelijke kennis en inzichten met betrekking tot de residentiële jeugdzorg in kaart gebracht. Daartoe is een uitgebreide studie uitgevoerd in de binnen- en buitenlandse wetenschappelijke literatuur. Na een verantwoording van de gevolgde methode bij het onderzoek van de literatuur volgt een korte beschrijving van de geschiedenis en de huidige situatie van de residentiële jeugdzorg. Vervolgens worden de resultaten van het literatuuronderzoek beschreven aan de hand van drie thema's: 1) de kenmerken en achtergronden van de jeugdigen; 2) de wijze waarop het hulpverleningsproces vorm krijgt; 3) de effecten van de residentiële jeugdzorg.

Bij het eerste thema worden eerst de belangrijkste redenen van uithuisplaatsing genoemd. Vervolgens staan de auteurs uitvoerig stil bij de kenmerken van de doelgroep en maken zij een vergelijking van deze kenmerken met de kenmerken van jongeren buiten de residentiële zorg. Aansluitend volgt een vergelijking van de jeugdigen in een residentiële setting onderling voor wat betreft kenmerken als geslacht, leeftijd en probleemgedrag.

De belangrijkste factoren om jeugdigen uit huis te plaatsen, hebben zowel betrekking op de jeugdigen als op hun omgeving. Vergeleken met jeugdigen die geen gebruik van hulpverlening maken, vertonen zij meer en ernstiger gedrags- en emotionele problemen en hebben ze meer problemen op school en in sociale relaties. De problemen beginnen vaak al op jonge leeftijd, en problemen in het gezin van herkomst komen vaak voor. Het gaat in het bijzonder om relatieproblemen tussen ouder(s) en kind en pedagogische onmacht bij de ouder(s).

Het tweede thema behandelt het hulpverleningsproces, waarbij de nadruk ligt op het (ortho)pedagogische aspect van de zorg: het werken met jeugdigen in de groep. Na een korte aanduiding van de betekenis van diagnostiek voor het behandelingsproces en de theoretische kaders die een rol spelen bij dit proces, komt het onderzoek dat betrekking heeft op het primaire proces aan de orde. Het blijkt dat er naar de interacties tussen jeugdigen en hulpverleners weinig onderzoek gedaan is. Hetzelfde geldt voor het onderwijs in residentiële instellingen. Over de groepsleiders en de jeugdigen afzonderlijk is meer bekend. Bij de groepsleiders wordt achtereenvolgens ingegaan op hun kenmerken en taken, de problemen en ervaringen tijdens hun werk en hun visie op het werk.

Tot slot van het thema volgt een bespreking van de inhoud van de hulpverlening, het planmatig handelen en de daarmee samenhangende kwaliteit van de zorg. Uit de literatuur komt naar voren dat voor alle vormen van (residentiële) hulpverlening lijkt te gelden dat er een kloof bestaat tussen hoe de zorg er zou moeten uitzien en hoe de zorg er in de praktijk uitziet.

Het derde thema – de effecten van de residentiële jeugdzorg – wordt vanuit twee invalshoeken benaderd, namelijk onderzoek naar de ‘output’ van de residentiële jeugdzorg en een meta-analyse van de effectiviteit van de residentiële jeugdzorg. De eerste invalshoek geeft een beschrijvend overzicht van de resultaten van de residentiële jeugdzorg. Het blijkt dat de meeste jeugdigen, ouders en hulpverleners tevreden zijn over de zorg die geboden werd. Bij een meerderheid van de jeugdigen wordt ook een verbetering op de behandeldoelen vastgesteld.

Desondanks zijn er na vertrek nog vaak problemen, in het bijzonder op de wat langere termijn. Aansluitend volgt een inventarisatie van factoren die een positieve invloed hebben op de effectiviteit van de residentiële hulpverlening, welke uitmondt in de voorzichtige conclusie dat voor deze jongeren de ‘ideale’ hulp bestaat uit een multimodale, multimethodische, veel structuur biedende behandeling.

Vanuit de tweede invalshoek wordt de effectiviteit onderzocht door een meta-analyse uit te voeren op de gegevens van 110 effectstudies. Eerst wordt stilgestaan bij de methodiek van meta-analyse en de wijze van dataverzameling en -analyse. Uit de resultaten blijkt dat een groot deel van de geselecteerde studies niet geschikt is voor een statistische meta-analyse doordat zij een ongeschikte opzet hebben.

De resultaten van de resterende studies leiden tot de conclusie dat de residentiële jeugdzorg bij algemene en externaliserende gedragsproblematiek een middelgrote tot grote invloed heeft, terwijl de invloed op internaliserende problematiek kleiner is. Gedragsmodificatie en gezinsgerichte componenten – en daarnaast specifieke trainingen gericht op sociaal-cognitieve en sociaal-emotionele competenties – blijken vooral bij te dragen aan positieve uitkomsten.

De auteurs formuleren ten slotte op basis van de uitgevoerde literatuurstudie verschillende conclusies en aanbevelingen. Zo bevelen zij voor wat betreft de inhoud van de zorg meer aandacht aan voor het proces van de zorg, evenals voor het betrekken van de context en het verbeteren van de kwaliteit van de nazorg. Tevens menen zij dat onderzoek naar de residentiële jeugdzorg zich meer zou moeten richten op de inhoud van de feitelijk gegeven zorg en dat effectstudies deugdelijker zouden moeten worden opgezet.

De auteurs zijn er met dit boek in geslaagd een gedegen overzicht te geven van de resultaten van onderzoek naar de residentiële jeugdzorg. De werkwijze die zij daarbij gevolgd hebben, is onderbouwd, zowel wat betreft de dataverzameling als de structuur die wordt aangebracht in de beschrijving van de resultaten. Zij knippen het hulpverleningsproces in componenten op – dit wil zeggen: ‘input’, ‘throughput’ en ‘output’ – en geven daarmee inzicht in de veelheid van elementen die samen bijdragen aan het effect van de verleende zorg. Daarmee ontstaat een beeld van de complexiteit van de zorg. Het is tegelijkertijd een beeld van de mogelijkheden, problemen en beperkingen van deze hulpverleningsvorm. Zij maken duidelijk dat plaatsing in de residentiële jeugdzorg niet iets is wat per definitie vermeden hoeft te worden. Het kan jeugdigen nieuwe

kansen geven en een positief effect hebben op de kwaliteit van leven van de geplaatste jeugdigen.

Het boek kan daarmee een bijdrage leveren aan het ombuigen van de negatieve beeldvorming ten aanzien van zowel de jeugdigen in de residentiële jeugdzorg als de residentiële jeugdzorg zelf. Er zijn echter enkele kanttekeningen bij het boek te maken. De inhoud van het boek is gebaseerd op een uitvoerige 'review' van de resultaten van onderzoek naar de verschillende aspecten van de hulpverlening. De auteurs zijn heel beperkt in hun commentaar en geven alleen aan het slot van ieder hoofdstuk een samenvatting.

Alhoewel dit wellicht eigen is aan een 'review', houdt dit in dat er voor de lezer zelf werk aan de winkel is om de betekenis van de resultaten te interpreteren. Soms is dat lastig, bijvoorbeeld wanneer uit onderzoek in Nederland blijkt dat iets meer dan eenderde van de onderzochte groep hulpverleners ontevreden is met het werk, terwijl uit onderzoek in Engeland blijkt dat daar een klein deel ontevreden is met het werk. Enig commentaar van de auteurs om dit verschil te verklaren, was niet misplaatst geweest.

Een tweede kanttekening betreft een beperking, die samenhangt met de keuze voor de bronnen van deze 'review'. Alhoewel er veel bronnen geraadpleegd zijn, is er weinig literatuur gevonden waarin de organisatiekenmerken van de residentiële voorzieningen voor jeugdigen bestudeerd worden. Een uitstapje over de zelf gekozen grenzen naar internetbronnen had deze leemte wellicht kunnen vullen.

Door de gedetailleerde informatie over onderzoeksbronnen en -resultaten is het boek heel waardevol voor (aankomende) onderzoekers op het terrein van de residentiële hulpverlening. Het geeft aan onderzoekers inzicht in de stand van zaken binnen de residentiële jeugdhulpverlening en biedt aanknopingspunten voor vervolgonderzoek. Ook voor instellingen die in het kader van kwaliteitsbeleid onderzoek doen of van plan zijn dat te doen, het aan te raden.

Door de grote hoeveelheid onderzoeksresultaten en het beperkte commentaar daarop is het boek wellicht minder geschikt voor opleidingsdoelen in cursorische vorm in het hoger en universitair onderwijs. Het gevaar bestaat dat de studenten al snel door de bomen het bos niet meer zien, omdat zij over onvoldoende voorkennis van de residentiële hulpverlening beschikken om de resultaten te kunnen interpreteren en integreren.